

► **TEMA: De arabiske revolter – oprør i samfund og videnskab**

- 3 Introduktion til tema: De arabiske revolter – oprør i samfund og videnskab
Morten Valbjørn & Maja Touzari Janesdatter Greenwood
- 6 Islamister i åpnere landskap: Hvilken rolle i det nye Mellemøsten?
Bjørn Olav Urvik
- 15 København-Kairo, tur-retur: En sikkerhedsteori møder revolutionen
Maja Touzari Janesdatter Greenwood & Ole Wæver
- 26 Et (u)forudseeligt Mellemøsten: Samfundsvidenskaben, *point predictions*
Jørgen Møller
- 35 Forår i studiet af arabiske medier
Jakob Skovgaard-Petersen
- 43 Genpolitisering og postdemokratisering: Studiet af mellemøstlig politik
i lyset af de arabiske revolter
Morten Valbjørn & Rasmus Alenius Boserup

▷ **BØGER**

- 52 Boganmeldelser

ABSTRACTS

- 62 Abstracts

Islamister i åpnerø landskap: Hvilken rolle i det nye Midtøsten?

Bjørn Olav Utvik er professor i Midtøstens moderne historie ved Universitetet i Oslo, og leder av Senter for islam- og Midtøstestudier samme sted. E-mail: b.o.utvik@kos.uio.no

Islamistenes frammarsj i Kjølvannet av de arabiske opprørene gjør forståelsen av islamismen viktigere enn noensinne; dens historie til nå og dens betydning for den videre utviklingen. En realistisk vurdering av islamistene som en helt sentral faktor i opprørene fra starten er et nødvendig utgangspunkt. Forskningen må også unngå essensialisering av islamistenes ideologi, og heller nærmere seg dem som dynamiske sosiale bevegelser.

En tvisats, en *imfada*, av historiske dimensjoner sender sjokkbølger gjennom den arabiske verden fra Aklametha- vet til Zagrosfjellene. Herskerne har falt i Tunis, Kairo og Tripoli. Presidencetronea vakler i Sanaa og Damaskus. Ingen arabisk hersker føler seg lenger trygg.

Dette er ikke islamske revolusjoner, ikke oppstander for å styrke sekulære ledere i revolusjonens navn. Folket i gatene roper ikke på shariatlov eller prestestyrer, men på demokrati, frihet fra undertrykkelse og rømmelse og en slut på den allestedsnærværende korrupsjonen.

Likvel ser vi at Tunisias første valg gjorde det islamistiske al-Nahda til det overlegent største partiet. I parlamentsvalget i Egypt vant islamister av ulike avskygninger nær to tredjedeler av setene. Samtidig hadde islamistpartiet PID stor framgang i valget i Marokko og er nå det ledende partiet i landets regjering.

Studiet av islamismen er altså viktigere enn noen-sinne, og begivenhetene det siste året gir grunn til en

kritisk gjennomgang av en del toneangivende analyser. Dette fordrer en realistisk oppfatning av islamistenes rolle i 2011. Derfor først om det, før jeg i slutten av artikkelen drøfter hvilke utfordringer utviklingen stiller det akademiske studiet av islamismen overfor.

Tidlig under opprørene kunne man høre en del vestlige kommentatorer snakke om at nå var islamistene på sidelinja, fordi demonstrantene fremmet krav om demokrati og ikke bar religiøse slagord. Men en vurdering av islamistenes rolle i den arabiske våren så langt gir grunnlag for å påstå: For det første var islamistene en del av oppstandene helt fra starten. Særlig er dette tydelig i Egypt, Jemen og Jordan der islamistene eksisterer som åpent organiserte grupper i utgangspunktet. Og de var og er gjennom sin overlegne organisatoriske styrke og folkelige basis, avgjørende viktige for å gi opprørene den nødvendige styrke for å vedvare og vinne fram mot de sittende regimene. For det andre er islamistene en svært viktig kraft for å føre opprørene videre i demokratisk retning i den viktige fasen som følger det gamle regimets fall. Så langt peker også alt mot at de vil komme ut av demokrasiske valg som den klart sterkeste politiske kraften i regionen. For det tredje åpner frihet og demokratisering for en fragmentering av islamismen i ulike konkurrerende retninger og partier. Samtidig vil økt islamistisk delaktelse og posisjon i et demokratisk politisk system i en vesentlig forstand bidra til sekularisering av samfunnet og av islamistbevegelsene selv.

Tatt på sengen eller sentral opprørskraft?

Mange har ment at islamistene ble tatt på sengen av revolusjonene i den arabiske verden, og bare i ettertid og gradvis klarte å komme på høyde med begivenhetene. Islamistene motsvarer klager over at de nå er i ferd med å kidnappe revolusjonene, å stjåle leidselen fra de 'egentlige' revolusjonære.

Dette henger sammen med en spesifikk fortelling om den *egyptiske* revolusjonen som har hatt betydelig gjennomslag. Her skildres følgende forløp: Demonstrasjonene som startet der hele 25. januar var organisert via Facebook og Twitter av tverrpolitiske ungdomsgrupper som 'Vi er alle Khalid Said' og 6. april-bevegelsen. Uten nærmere analyse av disse bevegelsene ras det som videre premiss at det var sekularistisk orienterte ungdommer som tok ledelsen og initierte oppstanden mot Mubarak. Islamistene ble tatt på sengen av det omfangt demonstrasjonene fikk, og klare bare etter askellig nøling og vasking å komme på banen (fx Long 2011).

Det er en rekke problemer med denne framstillingen. For det første er den knyttet til en overflattig tolkning av det faktum at demonstrantene ikke bar islamske slagord, men fremmet allmenne krav om frihet, demokrati og slutt på korrupsjon. Saken er imidlertid at den som leser Det muslimske broskaps programklartinger tilbake til 1980-tallet vil se at det som toppet agendaen der nettopp er de samme kravene: frie valg av de rette makthavere, frihet til å organisere partier og fagforeninger, politisk ytringsfrihet, bekjempelse av korrupsjon (al-Sha b 1987; al-Sha b 1994; Muiswaddat barnama) hab al-likhwan al-muslimin 2007). I seg selv er disse kravene sentraliserte altså midt sagt: ikke noen indikasjon på at islamistene var fraværende. Ser man nærmere etter var de tvert imot sentral til stede fra starten, som vi skal se.

For det andre, om vi ser nærmere på de ungdomsgruppene som var aktive fra starten, ser vi at de gjenspeilte så godt som hele det ideologiske spekteret innen den egyptiske opposisjon. Unge medlemmer og sympatisører av Det muslimske broskap deltok i disse gruppene og var med sentralt helt fra starten!

Det at det var ungdommen som gikk i spissen avførte kommentarer om at nå var ikke bare islamistene, men også de andre etablerte politiske gruppene i landet spilt ut over sidelinjen. Her stilles ungdommen som allmenn størrelse opp som en separat og ny politisk faktor i landet. Det er åpenbart at de arabiske revolusjonene i betydelig grad har vært et ungdomsopprør. En ny generasjon ungdom med høyere undannelse enn noen før dem, og med større kunnskaper om utenverdenen finner seg ikke lenge i å skulle bli diktert og passivt adlydde, enten det er deres egne foreldre som gir ordre eller det er partierker i samfunnsliv og politikk. Ungdommen utviser også stort

mot og handlekraft. De var i mindre grad enn de eldre preget av inngrudde forestillinger om gjensene for hva som var mulig å få til. Både innen Broskapet og andre partier har vi sett skarp kritikk fra ungdommen mot ledelsen (Al-Ahram Weekly 2011), og i noen tilfeller har dette ledet til ubrudd og dannelse av nye grupper. Men ungdommens kritikk av de eldre går ikke i noen spesifikk ideologisk retning. Den har tredt seg om tungroddhet og mangel på handlekraft, og om overdreven forsikthet og for stor kompromissvilje med det gamle regimet som da leder for Det muslimske broskap og det liberale Wafd under en tidlig fase av demonstrasjonene gikk i dialog med Mubaraks nyrutnevnte visepresident Umar Sulayman (Shehata 2011). Men, og det er det viktige her, ungdommen representerer ikke et nytt ideologisk alter-nativ i Egypt, den fordelte seg over de pre-eksisterende ideologiske retningene i landet.

For det tredje stemmer det ikke at Broskapets organisasjon som sådan var helt uberberedt på det som skjedde og bare motvillig og nølende kom med etter hvert. Etter parlamentsvalget i november og desember 2010, det Broskapet valgte å trekke seg før annen runde på grunn av regimets hemningsløse valgfrusk, sto det klart at veien til endring via gradvis reform av det autoritære regimet virket strengt. Både i desember og januar foregikk det rådgagninger blant opposisjonelle om veien videre. Det var en ubrødt holdning blant Broskapet og andre som sto det nær at gåta nå var den eneste muligheten for å endre ting. Samtidig frykter man at dersom Broskapet skulle gå i spissen for en stor demonstrasjonsbevegelse risikerer man å bli stående alene og usette organisasjonen for den fulle kraften til undertrykkelsesapparatet uten å oppnå noe.² Men moderorganisasjonen var full orientert om Broskapsoppgommens delaktelse i forberedelsene til demonstrasjonen 25. januar og velsignet denne deltakelsen. Broskapets offisielle ralsmenn gikk også i dagene før demonstrasjonen så langt de kunne i å støtte den uten at Broskapet offisielt stilte seg bak. De erklærte at kravene var legitime og at de enkelte medlemmene selv ville vurdere om de skulle delta. Omfanget av demonstrasjonen 25. januar fikk gjorde det klart for alle at en ny situasjon og en ny dynamikk var oppstått. Allerede onsdag 26. januar oppfordret Broskapet offisielt sammen med andre politiske organisasjoner til nye demonstrasjoner fredag 28. januar.³

Av de landene som så langt har vært sterkest rystet av den arabiske våren, står det klart at det hvor det før oppstandene fantes et relativt organisert sivil samfunn har islamistene spilt en avgjørende rolle for at demokratibevæggelse har vært i stand til å forsette kampen til tross for de maktmidlene som er satt inn mot dem.

Dette gjelder for det første Egypt. Da Brotskapet ikke etter starten kaster organisasjonen inn for fullt var det avgjørende for revolusjonens suksess på i hvert fall tre måter. For det første ble den egyptiske revolusjonen klientregnet ved sin landsomfattende karakter. Ikke bare i de to største byene Kairo og Alexandria, men i mange titalls større og mindre byer i hele landet inkluderer i Sinai og øasene i den vestlige ørknen var det store demonstrasjoner flere ganger i uka i perioden frem til Muhrak gikk av. Dette hadde ikke vært mulig uten Brotskapet som var den eneste opposisjonsgruppa med et effektivt landsomfattende organisasjonsapparat. For det andre ble den samme organisasjonen satt inn for fullt i å organisere lojaliteten rundt demonstrasjonene ikke minst i forhold til den langvarige okkupasjonen av Tahrir-plassen i Kairo. I sikringen av materianser, helsejenester og vakthold kom Brotskapets organisatoriske erfaring til sin rett. For det tredje spilte Brotskapet i følge mange vitnesbyrd en viktig rolle i forsvaret av Tahrir-plassen under det såkalte kamandagrep 2. februar. Denne dagen red veprende bøllegjenger innleid av regeringspartiet inn på plassen og søkte å drive bort demonstrantene som hadde okkupert den siden 25. januar. Den disiplinerte og koordinerte oppretningen fra medlemmer av Brotskapets ungdomsorganisasjon var avgjørende i å holde forsvaret av plassen sammen i den første kritiske fasen.⁴

Også i andre arabiske land har de organiserte islamistene vært en sentral kraft i å organisere demokratiseringsbevegelsen. I Jordan har Den islamiske handlingsfronten, som er Det muslimske brotskaps politiske parti, vært den helt dominerende politiske opposisjonsgruppen siden den ble dannet i 1992. Dette partiet har vært og er preget av beredvilige lindre motsetninger, som blant annet har å gjøre med forholdet til palestinske Hamas, og mellom opprinnelige Jordanere og Jordans samnsynlige Berrall av innbyggere som opprinnelig kommer fra den palestinske Vestbredden som utgjorde en del av kongeriket fra 1948 til 1967. Likevel har det vært bærbarheten i bevegelsen for reform i Jordan. Riktnøk stiller ikke denne bevegelsen krav om regimets fall (*isqat al-nizam*), og utfordrer ikke monarkiet som sådan. Kravet er i stedet at den reelle politiske makten i landet skal springe ut av de folkevalgte. Derfor krever islamistene i Handlingsfronten både vitenskapelig frie valg, en retferdig inndeling av valgkretsene, som i Jordan har vært sterkt manipulert for å hindre opposisjonen i å vinne fram, og ikke minst at regjeringen skal springe ut av Berrallet av de folkevalgte, altså det vi kjenner som parlamentarismens prinsipp.⁵

I Jemen kan man lett få inntrykk av at uroen siden i vår dretter seg om klanstrider og kamp mellom ulike krigsherter, med al-Qaida lurende i kulissene. Men selv om dette også er en del av bildet, er opprøret sentralt

drevet fram av den samme typen demokratikrefter som i resten av den arabiske verden. Tildelingen av (en tredjedel av) Nobels fredspris for 2011 til Tawakkul Karman bidro noe til å flytte fokuset i mediedekningen av Jemen tilbake til de sentrale revolusjonskreftene: ungdommen og den politiske opposisjonen. Karman er et framtrædende medlem av Jemens viktigste politiske parti på opposisjonsida, det islamistiske Reformpartiet (*Islah*). Hun er medlem av partiets Shura-rad. Islah inngår som den sentrale komponenten i en usedvanlig bred politisk allianse for demokratisering som er bygd opp over mange år. De såkalte *Fellsmet-partiene* (*shahab al-biqa al-muslimah*) omfatter et ideologisk spekter fra islamister av ulike avskyngninger i og utenfor Reformpartiet til Sosialistpartiet som er arvakerne til det gamle regjeringspartiet i det marxistiske regimene som hersket i Sørfjemen før sammenstøtingen i 1990 (om fellsmetalliansen se Browers (2009), 138-174).

I det minste arabiske landet, kongeriket Bahrain, utløste den arabiske våren også en sterk bevegelse for demokrati. Her var krutet på forhånd tørt etter at høsten 2010 var vitne til store demonstrasjoner fra shia-befolkningen som utgjør et Berrall av Bahraíns befolkning. Shiaene opplever seg som diskriminert, ikke minst i forhold til politisk innflytelse. Kongefamilien som hersker med nær utnærket makt, er sunnimuslimere og har sin base i sunni-minoriteter, og ved valgene til underhuset i parlamentet, som uansett har vært begrenset makt, er valgkretsene konstruert slik at shiaenes numeriske Berrall i befolkningen ikke kan komme til uttrykk. Opprørene i for høst ble slått ned, men i valget senere samme høst vant Bahraíns største politiske parti, det shia-islamistiske Wifaq, alle de 18 kretsene (av totalt 40) det shia-muslimene dominerer. Selv om det ikke var de som organiserte okkupasjonen av Perte-plassen i Manama, var Wifaq ledende under reformbevegelsen våren 2011, hvor partiet også trakk alle sine representanter i protest mot undertrykkelsen av demokratibevegelsen. Kravene Wifaq stilte var de samme enkle demokratikravene som andre steder. Som i Jordan satte man ikke fram noen parole om avskaffelse av monarkiet, men krevde at regjeringen måtte utgå av et folkevalgt parlament og ikke plukkes ut på fritt grunnlag av kongen. Man ønsket også å gi parlamentet fall lovgivende makt og å avskaffe overhuset som nå blir utnevnt av kongen. Denne linja ble sist bekreftet gjennom det såkalte Manama-dokumentet fra oktober 2011 som Wifaq underretter sammen med fire andre organisasjoner (Wadhvani al-Manama 2011).

Det som kompliserer saken er at så lenge folk i overveldende grad stemmer i tråd med de religiøse skilnelingene, så vil frie valg med valgkretser som gjenspeiler befolkningens sammensetning gi et markert shia-Berrall i par-

lamentet. Dersom dette parlamentet samtidig gir reell politisk makt, så oppleves dette for svært mange sunnier som en trussel mot deres nåværende posisjon i samfunnet. Dette sto også inn blant islamistene, i det de to sunni-islamistiske partiene i parlamentet, al-Minbar som representanter det lokale Muslimiske brotskap og salat-bevegelsen al-Asala, raskt falt på plass som forsvarete av kongens harde linje mot protestene. Selv om disse partiene langt fra har en så dominerende stilling blant sunnimuslimene som Wifaq har i shiabebefolkningen, har holdningen deres bidratt til at det ble lettere å slå opprøret ned i første omgang.⁶

De øvrige landene som er sterkest berørt, Tunisia, Libya og Syria var før 2011 alle preget av en eksternt grad av undertrykkelse som ikke ga noe rom for åpen virksomhet fra islamistiske bevegelser. I Syria har det lenge vært her fra islamistiske brotskap. I Der muslimske brotskap, I disse tilfellene er det derfor vanskelig å langt å vite noe sikkert om islamistenes rolle i å initiere og drive fram opprøret i den tidlige fasen. I tilfellet Tunisia har vi innledningsvis sett at al-Nahda er løpet av kort tid etter at Ben Ali falt, og revolusjonen ga mulighet for ledelsen til å vende tilbake fra eksil og til å bygge partiet på nytt, har fått en helt dominerende stilling etter valget til grunnlovgivende forsamling i oktober. Dette ville neppe vært mulig dersom det ikke i utgangspunktet fantes en sterk og ubundet støtte til partiet og et nettverk av aktivister som spilte en viktig rolle i alle fall fra det øyeblikket demonstrasjonene spredde seg fra innlandet til de store kystbyene. I Libya lå det sivile samfunn så godt som helt flatt under Qadhafi, og er bare så smått på vei til å konstruere seg. Vi vet at Brotskapet finnes, blant annet deltar folk derfra i Det nasjonale overgangsrådet (NTC). Nyttig avholdt gruppen sin første konferanse i Libya siden før Qadhafi tok makten, og beslutter å danne et politisk parti (al-Jazira 2011a). Folk med bakgrunn i den mer iihadistiske Libyas islamiske kamperuppe har stått sentralt i kampene, ikke minst i Tripoli-området. Disse virker i dag å ha nærmet seg det mer moderate Brotskapet ideologisk. Mye tyder på at religionen står minst like sterkt i det libyske samfunnet som i Tunisia og Egypt, og at når Abd al-Jalili, lederen for NTC, snakker om å basere lovgivningen på sharia, tar han høyde for det. Men nøyaktig hvilken rolle de ulike islamistiske retningene spiller i opprøret vet vi foreløpig lite om. Det samme gjelder Syria, selv om vi vet at Det muslimske brotskap har en bredt utbredt representasjon i Det syriske nasjonalrådet som har sete i Isranbul, og som av mange ses som det mest representative uttrykket for revolusjonen.

Garantister for demokratisering?

Valget til grunnlovgivende forsamling i Tunisia 23. oktober gjorde altså islamistpartiet al-Nahda til det overlegent største. Med 37 prosent av stemmene fikk de om lag 41 prosent av representantene i forsamlingen. Med tilsvarende oppslutning ligger Partiet for frihet og rettferdighet, som er Det muslimske brotskaps politiske uttrykk, an til å vinne like under 50 prosent av stemene i det egyptiske parlamentet. Sammen med andre islamistpartier samler de nær to tredjedelen av de angitte stemmene.⁷ Legger vi til valgeresuhatet i Marokko og det som er sagt foran om islamistenes posisjon i samfunnet og rolle i oppstandene er det ikke usannsynlig at dette blir det rypiske bildet i land i Midtøsten som gjennomfører genuint demokratiske reformer.

Det som har skjedd og skjer i Tunisia har mange positive aspekter. For det første ble valget til grunnlovgivende forsamling i følge alle rapporter gjennomført i pakt med demokratiske prosedyrer og uten voldelig sammenstøt. For det andre godtok alle partier resultatet (med delvis unntak for en populistisk bevegelse med tett bånd til det gamle regimet som fikk undertydlig valget av noen av sine kandidater på grunn av brudd på valgloven). For det tredje har valget fremstet seierherre, islamistpartiet al-Nahda gått i koalisjon og dannet regjering sammen med to venstreorienterte sekulære partier som ble nummer to og tre i velgeroppstillingen (al-Jazira 2011b).

Det kan vises seg å være svært gunstig for forholdet mellom islamister og andre i den arabiske verden at Tunisia kom først. Den historiske lederen for al-Nahda, Rashid al-Ghannushi, satte som en av de fremste ideologene for en reformorientert demokratisk tendens innen islamismen internasjonalt.

Ideologisk hadde Ghannushi et komplekst utgangspunkt. I den tidlige fasen av sin religiøse aktivisme hadde han tett kontakt med det apolitiske konservative indremisjonsselskapet *Zablihi Jamazi*, som er basert i Pakistan, og som i det store og hele står de konservative salafittene nær i sin forståelse av islam. Men han knyttet også forbindelse med Det muslimske brotskap, og interessert nok også med den svært reformorienterte islamiske tenkeren Malik Bennabi i Algerie som Ghannushi og hans nærmeste krets valfartret til i flere år. Ut av disse impulsive vokste en tilnærming som på den ene siden klart og tydelig representerte et kall til islamisk fromhet, mens som samtidig gikk langt i sin vilje til å nyforholke hva islams budskap innebar. Dette kom ikke minst til uttrykk når det gjaldt synet på demokrati og menneskerettigheter. Ghannushi og al-Nahda var pionerer innen islamismen når det gjaldt å mobilisere kvinner og gi dem en aktiv rolle i bevegelsen, og de var først ute med å erklære uforbeholden tilslutning til prinsippet om politisk pluralisme

og maktrorasjon gjennom fire valg der alle ideologiske tendenser har rett til å delta.⁸

Men også ut over den konkrete situasjonen i Tunisia er trolig islamistenes framgang et godt nytt for usiklene til demokratisering. Mange har vært skeptiske til islamistenes økende innflyrte etter revolusjonene og ser en slik innflyrte som en trussel mot virkelig demokratisering. Men dette synet står seg dårlig ved en nærmere undersøkelse av forholdene både i Tunisia og i Egypt. For det første har altså islamistene i begge land over lang tid konsistent fremmet krav om demokratisk endring, og i kraft av sin brede forankring i samfunnet har de vært den politiske tendensen som med størst effekt har fremmet disse kravene. For det andre, i kraft å være den overlegent sterkeste massebevegelsen, med mange tårs erfaring i politisk og sosial organisering, representerer islamistene et stort reservoar av nødvendig kunnskap om hvordan drive egenorganisering. I betydelig grad har de også erfaring i å drive organisasjoner i pakt med demokratisk prinsipper, noe som vil være svært avgjørende dersom et nytt system ikke raskt skal forfalle til gammel autoritet og korrupt praksis bare med nye ansikter på toppen. Denne rollen strekker seg for øvrig langt ut over de som i dag er medlemmer av de islamistiske organisasjonene. Svært mange av de andre aktivistene har også trådd sine organisatoriske barne- eller ungdomstid i islamistiske bevegelsen eller organisasjonene tilknyttet den.

I den tunisiske valgkampen og i debatten som har raset i Egypt siden revolusjonen om veien framover er det likevel mange stemmer som har advart høylytt mot at islamistene skal 'kildnappe revolusjonen' (se fx Almasry Alyoum 2011a). I Egypt kaster liberale og venstreorienterte seg raskt inn i en kampanje for at ny grunnlov måtte komme før nyvalg til parlamentet. Et sentralt argument mot tidlige parlamentsvalg har vært at bare Det muslimske broderskap var så godt organisert at de var forberedt til å kjøre en effektiv valgkamp nå. De ville derfor kunne få flertall i parlamentet, og siden gjeldende plan er at det er det nyalte parlamentet som skal nedsette en grunnlov-givende forsamling frykter man at islamistene vil kunne diktere innholdet i grunnloven. Problemet er bare at i Tunisia, der man nettopp valgte en grunnlovgivende forsamling først, krevde de samme kreftene i det lengste usetelse av valgene til grunnlovgivende forsamling, av frykt for at al-Nahda ville dominere der.

Det hele blir bare logisk dersom man går inn for at grunnloven ikke skal lagges av en folkevalgt forsamling, men av en forsamling utpekt på annen måte. Nå er det åpenbart viktig at en grunnlov, og ikke minst en som skal gi anerkjennelse for et nytt demokrati etter en lang periode med autoritært styre, har grunnlag i en bredt mulig konsensus blant innbyggerne. En måte å sikre dette på er

forholdstallsvalg i flerpartisstyret, som vil sikre at også grupper som ikke har flertall vetken i landet som helhet eller i enkeltretter kan bli rimelig representert. Vårterner av slike valgsystemer er da også innført både i Tunisia og Egypt. Men ut over dette må man spørre seg: hvem er den instansen som skal sikre at de nødvendige hensyn til mindretallet tas? Hvis det ikke nettopp er de flertallet velger, hvem da? Dersom overgang til et demokratisk system skal kunne foregå uten for store rysesteler foruserter det at de viktigste aktørene er villige til å tape valg. Det som har truet en demokratisk utvikling i et land som Egypt er ikke minst at enkelte politiske og samfunnsmessige krefter regner med å komme i mindretall ved frie valg nå, og derfor tebitisk forsøke å usette valgene og å legge forhåndsforinger på de folkevalgte behandling av ny grunnlov. I praksis har dette så langt bidratt til å forlenge den perioden de militære vil sitte med den politiske makta i landet. Det kan virke som deler av den sekulariserte oppfatter seg selv som de 'egentlige' representanter for frihet og framskritt. Når den nyrunnne friheten visst seg å gi initiativet til det de oppfatter som bakstevrettske religiøse krefter framstår det for dem som om de religiøse kildnapper revolusjonen. Man må da spørre: fra hvem ble den kildnappt? Svaret er gjerne ungdommen, men som diskutert over er ikke det noe egentlig svar, siden ungdommen fordeler seg på de samme tendensene som befolkningen ellers. Saken er at de som beskyldes for kildnapning var en sentral del av de kreftene som gjorde revolusjon. På sett og vis kan man si at islamistene har en viss fordel i sin kamp for innføring av demokratiske styreformer: sammenliknet med sine konkurrenter er de relativt trygge på at de har stor støtte i befolkningen som vil kunne omsettes i betydelig innflyrte, om ikke rent flertall, etter demokratisk valg. Selsvagt kan dette slå tilbake i form av maktovergang, særlig dersom islamistene skulle vinne rent flertall. Men i den kritiske fasen man er inne i akkurat nå, bidrar islamistenes visshet om folkelig oppslutning til å gjøre dem til mer urvevdylige forkjempere for valg og overgang til folkevalgt sivilt styre.

Så er spørsmålet likevel hvilken betydning det vil kunne få at islamistene ønsker å legge den islamske loven, sharia, til grunn for loververket. I det egyptiske tilfellet har det allerede siden 1981 vært nedfelt i grunnloven at sharia er den viktigste kilden til lovgivning, og denne paragrafen ønsker islamistene å beholde. I Tunisia, som har hatt et mer vidtgående sekularisert system, virker det som al-Nahda ikke ønsker å gå ut over den nåværende grunnlovstekstens formulering om at Islam er statens religion. I begge landene virker det usikkert klart at en islamisering av loververket er først punkt på agendaen⁹ (i motsetning til hva det var for Det muslimske broderskap i Egypt tidlig 1980-tall).

Likvel er det grunn til å spørre om i hvilken grad sharia som privilegert kilde til lovgivning kan forenes med et demokratisk system. Når den islamske loven skal ligge i bunnen må det rimeligvis også gjelde det politiske systemet. Men siden denne loven i de klassiske islamiske juristenes forståelse skiller både når det gjelder rettheter og plikter mellom menn og kvinner og mellom muslim og ikke-muslim, dukker naturlig nok spørsmålet opp om kvinner og religiøse minoriteter vil ha samme politiske rettheter som muslimske menn i en stat styrt av islamister.

Stort sett er hovedstrømmen av islamister for å tilkjennegjøre alle fulle politiske rettheter uavhengig av kjønn og religion. Likevel har en del det standpunktet at en kvinne eller en ikke-muslim ikke kan være statsborger, selv om stadig flere vil åpne for likestilling også her. Det viktigste problemet ligger imidlertid på et annet plan, nemlig i det at mannen anses som familiens overhode med rett til å bestemme over de andre medlemmene. Slik denne retten typisk forstås vil den innebære at en mann kan nekte sin kone eller datter å stifte til valg, å reise, å drive valgkamp. Under slike vilkår blir en kvinnes rett til reell politisk deltagelse avhengig av at hun har en forståelsesfull mann eller far.¹⁰

Et annet mulig problem er knyttet til den grunnantaken i islamismen at mennesket skal underkaste seg Guds vilje også når det gjelder samfunns- og politisk styring. Gud skal altså styre. Men siden han ikke er direkte til stede, og heller ikke etter Profetens tid kommuniserer direkte med noe menneske, må det være mennesker som så og hvorvidt han styrer etter sharia er folkes plikt å adlyde. Slik sett er dette i pakt med det sultansyret som lenge rådde grunnnen i den muslimske verden, og med den offisielle wahabi-doktrinen i Saudi-Arabia. Men for de fleste store islamistbevegelsene er det slik at når det politiske styret de ser for seg skal konkretiseres tar det form av et representativt system (Utvik 2011, 329).

Det eneste alternativet til et gjennomført demokrati er da tanken om en spesiell rolle for de geistlige, særlig for *faqihene*, eksperterne på *fiqh*, islamsk rettslære. Argumentet er at de har vilt hvortil å studere Guds åpenbare vilje, og derfor er bedtte kvalifisert enn andre til å finne ut hvilken avgjørelse som er i pakt med den guddommelige velledning menneskene har mottatt. Det er likevel ingen bevegelse av betydning som ser for seg et rent styre av de geistlige. Derimot heller enkelte til en ranke om at de

burde få en konstitusjonell rolle i å overvåke parlament og regjering slik at disse ikke trår feil i forhold til islams bud. Særlig ser en del for seg at faqhene burde spille en sentral rolle når det gjelder kodifisering av sharia i form av et moderne loververk. I Iran ble jo det politiske systemet etter revolusjonen i 1979 formet slik at de geistlige har overordnet makt både gjennom Vokterrådet som kontrollert parlamentets vedtak og siter kandidater til valg, og gjennom Ekspertforsamlingen som velger ut Lederen. Ingen sunni-bevegelser vil gå så langt som dette. I Det muslimske broderskap i Egypt har det eksisterende ideer om et råd av religiøse eksperter som skal overvåke arbeidet til en lovgivende forsamling (Utvik 2011, 329-330). Men Broderskapet ser nå ut til å ha forlatt denne tanken i det programmet de legger fram for sitt ryadannede politiske parti.

Islamister i åpent landskap: mot mangfold, konkurranse og sekularisering

Hvordan påvirkes så islamistene selv av den nye virkeligheten etter revolusjonene, der de med et fritt kan organisere seg og fremme sitt syn? Egypt som hadde den sterkeste organiserte islamistbevegelsen før revolusjonen gir et godt vindu inn i dette. Et markert trekk er at mens Broderskapet nå i lang tid har framstått som det eneste vesentlige politiske uttrykket for islamismen, er bildet allerede kort tid etter revolusjonen mye mer sammensatt. For det første har det blitt dannet et anall konkurrerende partier med utgangspunkt i medlemmer av Broderskapet. For det andre har *salafjter*, som i Egypt så langt har holdt seg unna politikken, nå kaster seg inn på banen, også de med et anall partier. Allelede i 1996 brøt en gruppe medlemmer ut av Det muslimske broderskap da de ikke fikk ledelsens støtte i forbindelse med forsøk på å danne et lovlig politisk parti under navnet Sentrumspartiet, *Hizb al-Waqa*. I likhet med de fleste andre reelle partier ble søknaden avvist av myndighetene gjentatte ganger i årene som fulgte. Men da den siste anken kom opp til behandling like etter revolusjonen ble partiet endelig godkjent. Seintre har det kommet i alle fall to nye partier dannet med utgangspunkt i misfornøyde Broderskapsmedlemmer. Den egyptiske tendens, dannet av en rekke unge Muslimbrødre og -søstre i samarbeid med andre ungdomsaktivister (Almasry Alyoum 2011b), og Nahda-partiet dannet av midtaldrende medlemmer som lenge har vært i opposisjon mot det de oppfatter som mangelfulle demokrati innad i Broderskapet. Det ubudde har til felles er at de har hatt utgangspunkt i de mest liberale kreftene. Men samtidig har hovedstrømmen i Broderskapet gjennom de siste tiåra beveget seg såpass langt i demokratisk og liberal retning at avstanden i politisk program mellom de nye partiene og Broderskaps politiske uttrykk Partiet for frihet og rett-

fendighet ikke nødvendigvis er så lett å spore. Det eneste av ubyrerpartiene som har hatt noe gjennomslag i parlamentsvalget er al-Wasat som ligger an til en oppslutning på mellom tre og fire prosent av stemmene.

En mer markert politisk konkurranse for Brotskapet er den som kommer fra *salafieners* nyfunnede politiske engasjement. Det er dannet minst fem partier med utgangspunkt i salaf-miljøer. Det viktigste er Lysset parti (*Hisb al-Nur*) som er startet av det sterke salafmiljøet i Alexandria (se www.alnourparty.org). En allianse av salaf-grupper ledes av al-Nur har vært valgets store overraskelse, og ligger an til rundt 25 prosent oppslutning, noe som med overlegen margin vil gjøre salafene til den nest største blokken i parlamentet.

Felles for salafene er stor vekt på en tradisjonell, ofte bokstavelig, fortolkning av islamske normer og leveregler og en sterk motvilje mot alt som smaker av nyliberalisme. Dette er knyttet til en sterk oppfattelse av korrekt rituell praksis til forrettning for spørsmålet om løsninger på aktuelle sosiale problemer. Salafene er sterke sosialt konservative og ofte primært oppgitt av å føderamme et hvert avvik fra det som ses som sann islamsk praksis fra Profetens tid. Dette står i klar motsetning til Muslimbrødrens orientering mot sosial og økonomisk utvikling. Ikke minst har mange salafere vært motstandere av Brotskapets politiske engasjement ut fra den oppfatning at den fremme muslim under alle omstendigheter skal være lydlig mot herskeren.

Med et vist unntak for Den islamske gruppa (*al-Jamiat al-Islamiyya*) som på 1980- og 1990-tallet drev en vopnet *jihad* mot Mubaraks styre, er salafenes politiske engasjement et ny utvikling i Egypt. Men i Gulfen, ikke minst i Kuwait, har salafere allerede i en årtrekke deltekt i politikk og stilt til valg. Erfaringene derfra antyder at når salafene politiseres, så beveger de seg fort mot klassisk islamisme av den typen Det muslimske brotskap står for.

For salaf-tendensen i renydret form, der det utelukkende handler om religiøs renhet og man ikke involverer seg i verden sosialt eller politisk arbeid, er nokorisk en uanstalt størrelse. En viktig drivkraft for tilhengerne er tanken om at den religiøse reformen skal føre til et bedre liv ikke bare for individet, men også for samfunnet. Derfor er det kort vei til ulike former for voldedeltakerarbeid, og derfra er veien ikke lang til å ønske å påvirke også politiske avgjørelser. Vi ser da også at salafene i dag grupper seg i tre tendenser etter hvordan de forholder seg til den politiske utfordringen: På den ene fløyen står de som holder fast på en politisk linje med rent fromlesetsbeid ut fra regelen om at det en muslims plikt å adlyde den falak-tiske herskeren (*wahf al-amr*). Vanlige troende skal etter deres syn ikke blande seg i politiske spørsmål. *Jihadfene* i al-Qaida og tilsvarende grupper står på motsatt fløy, i

den forstand at de kaller til vopnet aksjon mot herskeren de betrakter som fratilne fra Islam. Men også de avviser demokratiet som styreform som noe fremmed for Islam. Men mellom disse to tendensene finnes det et økende anall salaf-bevegelser som kan samles under betegnelsen *harakat* (fra arabisk *harakat* betyr bevegelse, og er engasjert seg bredt i sosialt og politisk reformarbeid og gjerne stiller til valg der hvor slike muligheter finnes).

I flere GulfLand, bidrar slike politiserende salaf-grupper til et press for endring av de autoritære styreformene. Betegnelsen salaf refererer til tanken om at i tillegg til Koranen og Profetens sunna er Islam slik det ble praktisert av de første muslimene, *al-salaf al-ahab* ('de gode forfedrene') den eneste autoritative referansen for de som ønsker å leve i pakt med Guds vilje. Og det er viktig å merke seg at selv om dette trykk har framstøt som en snøev opppartier med detaljer i personlig kleddrakt og oppførsel, så innebærer salaf-standpunktet potensielt en radikal fristilling fra tradisjonens autoritet. At dette potensialet kan realiseres viser for eksempel tenkningen til den kuwaitiske salaf-lederen Hakim al-Muayyri, som nettopp ved å gå til de tidlige kildene mener å beholde et helt annet syn på politikk enn kravet om lydighet mot herskeren. For al-Muayyri viser en studie av arven fra *al-salaf* at frihet er grunnprinsippet i Islam og at den eneste virkelig islamske styreform er den som er grunnlagt i folkers rett til å velge sine ledere i en fri konkurranse mellom ulike partier (Utvik 2010).

Fragmenteringen av islamistene i ulike grupper er i seg selv en viktig utvikling. For én ting er å slutte seg til pluralisme i prinsippet. En annen ting er det når man får mange konkurrerende uttrykk for selve islamismens grunnimpuls: at Guds vilje som formidler gjennom Profeten skal rettlede både enkelmannskets og samfunnets liv. Denne utviklingen utelukker ikke at enkelgrupper fortsatt kan framstå med en hellig tro på å kjempe den ene uforfalskede sannhet. Men det er liten tvil om at denne de facto pluraliseringen av forståelsen av Islam, og særlig når den foregår innen demokratiske rammer, gradvis bidrar til å underminere troen på bestemte fortolkninger av skriften som hellige.

Mye kan ryde på at vi nå nyansere den vanlige oppfatningen av hovedmotssetningen i Midøstens samfunn og politikk går mellom islamistene på den ene siden og sekularistene på den andre. En ting er at vi stadig oftere ser allianser og koalisjoner på tvers av dette skillet, som i Japan og i Tunisia etter valget. Men også på et dypere plan kan det argumenteres for at gjennom den samme prosessen der religion i mange samfunn blir aktivert og mobilisert for å løse brannende sosiale og politiske problemer, er det religiøse samfunnet i utviklingsphen på vei mot sekularisering. Dette har flere grunner. På ett nivå blir en

religiøs bevegelse eller institusjon som velger å engasjere seg politisk og søke makt, med et stilt overfor kravet om å gi konkrete og praktiske svar på alle slags politiske og sosiale spørsmål samfunnet stiller med. Ikke minst viktig er det at religion ikke lenger befinner seg i en opphøvet moralsk posisjon der de som mener å representere den, fritt kan kritisere regjering og befolkning for å handle i strid med de hellige skriftene. Nå har religionen selv senket seg ned på den praktiske politikens nivå. Der miserer den sin hellige status og blir kontroversiell. Når religionen skal styre direkte, sprekker den konsensusen som leterte kan opprettholdes når religionen bare opptrer på et abstrakt moralsk nivå.

Der er tydelig at jo mer islamistene blir engasjert i praktisk politikk og søker å løse konkrete problemer, desto sjeldnere blir de direkte referansen til religionen i programene deres. I Iran har den direkte erfaringen med en tett sammenveving av geistlighet og statsapparat avørdet en reformbevegelse som klart ønsker å skille disse institusjonene fra hverandre. Men også i de politiske programene til islamistene i den arabiske verden presiseres det stadig tydelig at staten ikke skal styres av geistligheten, og at religionens innflytelse i hovedsak vil virke gjennom at den inspirerer troende mennesker til handling for folkers beste. Samtidig bidrar islamistene ved at de i praksis fravister de geistlige monopolene på å fortolke Islam – i det lange løp til en pluralisering og i siste instans individualisering av forståelsen av religionen. Unsett om individene fortsatt tror på Gud, kan man da i stadig mindre grad snakke om religionen som én entydlig størrelse som kan gi retning til politikken.

Hvordan forstå islamismens utvikling?

Hva betyr så hendelsene det siste året for måten vi studerer islamismen på? For det første skaper de naturligvis en ny virkelighet å studere. Ikke minst vil vi nå i Tunisia og kanskje etter hvert Egypt kunne observere islamister som har kommet til makt gjennom demokratiske valg. Fra å spekulere i hvor genuin deres tilslutning til demokratiet egentlig er vil vi nå få data å forholde oss til.

For det andre: De franske forskere Olivier Roy (1998, 2004) og Gilles Kepel (2002) har siden nittitallet i flere innflytelsesrike bøker postuleret islamismens ned- og fall. Denne framstillingen kolliderer nå så hardt med virkeligheten at det er grunn til å sette skarpe lys på hvordan de kunne komme så galt ut. En sentral faktor her er Roys påstand om at det han kaller 'politisk islam' de siste tre-ti år har utviklet seg i to retninger bort fra det han betegner som islamisme: til postislamisme og til neo-fundamentalisme. Begrepet neo-fundamentalisme dekker grovt sett det andre områdene som salafyya (Roy 2004, 232-233). I Roys begrepsverden er da islamisme et

politisk prosjekt der målet er å skape en islamsk stat, og det sentrale elementet i denne staten er at den skal styres i pakt med den islamske loven, Sharia. Roy mener så at de fleste islamister fra åttitallet av gradvis har oppgitt dette målet. I stedet har noen fokusert på gradvis reformer innen for det eksisterende politiske systemet i de ulike landene. Disse kalles han postislamister. Andre har tatt avstand fra politisk arbeid og fokuserer ensidig på moralsk oppbyggelse, og disse kalles han neo-fundamentalister.

Eterstom en person eller en bevegelse de endrer syn eller praksis beveger de seg inn og ut av Roys kategorier: islamisme, neo-fundamentalisme, postislamisme. Islamister vil ha en islamsk stat styrt etter Sharias prinsipper. Justerer de dette målet blir de postislamister. Salafere vil ikke drive politikk. Endrer de holdning til det er de ikke lenger salafere. En slik analyse gir peke kategorier, men miser lett raket på den reelle politiske, sosiale og ideologiske dynamikken som ligger til grunn.

Når Muslimbrødrene feiter sine største triumfer og salafene entusiastisk kaster seg ut i politikk gjør de det i følge Roys som postislamister. Problemet er at det i begge tilfelle dreier seg om store sosiale bevegelser med en klar opplysning i et samfunn i rask endring, og som en markering av egen identitet mot en domnant vestlig kultur. Noen vektlegger at salafene mener reform av samfunnet bare kan komme gjennom reform av individet, og stiller dette i motsetning til islamismen som man da mener vektlegger politisk endring først (for eksempel Salomon 2009, 150, 167). Men det å starte med individene er nødvendig det grunnleggeren av Det muslimske brotskap, Hassan al-Banna, i sin tid sto for.

Ved å studere begge grupper som sosiale bevegelser får man klarere tak i kontinuiteten, men også i så vel inndre drivkrefter som ytre faktorer som gjør at disse bevegelsene endrer seg over tid.

Litteratur

- Al-Ahram Weekly 2011, 'Message from the young Brothers', 31. mars.
- Al-Jazeera 2011a, 'Iktawan Libya yaduna li-hib al-harakat', 21. november, <http://www.aljazeera.net/Portals/Template/Postings/PochetDeDetailPage.aspx?PrintArticle=1&newsID=13555C887-757E-4f64-4831-AF071D27973E>
- Al-Jazeera 2011b, 'Al-Iktan an al-ri'saa wal-hukuma bi-nu'mi', 22. november, <http://www.aljazeera.net/NewsCenter/CA965742-5928-424D-AE36-560E41006FCDD.htm?GoogleSiteID=1>.
- Al-Shab 1987, 'Al-barnamej al-inkitabi ala q'imat hib al-ama', 17. mars.
- Al-Shab 1994, 'Mujaaz an al-shura fi al-islam', 19. mai.

- Almazny Alyoum 2011a, Sawiris: Islamist hijacked Egyptian revolution, 14. august, www.almaznyalyoum.com/en/node/486607.
- Almazny Alyoum 2011b, 'Defying leadership, Brotherhood youth form new party', 21. juni, www.almaznyalyoum.com/en/node/470366.
- Bowers, M. 2009, *Political Ideology in the Arab World: Secularisation and Transformation*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Kepel, G. 2002, *Jihad: The Trail of Political Islam*, LB, Tavris, London.
- Long, B. 2011, 'Muslim Brotherhood: the fantasized threat?', *The Montreal Review*, April, www.themontrealreview.com/2009/Muslim-Brotherhood-the-fantasized-threat.php.
- Musavvedat barnamaj hibab al-ikhwan al-muslimin, Kairo 2007.
- Roy, O. 1998, *The Failure of Political Islam*, Harvard University Press, Cambridge.
- Roy, O. 2004, *Globalized Islam: The Search for a New Ummah*, Hurst, London.
- Salomon, N. 2009, 'The State Critique of Islamism: Doctrine, Differences and the Problem of Islamic Political Action in Contemporary Sudan', i: R. Meier (red.), *Global Salafism*, Hurst, London.
- Shehata, S. 2011, 'Dialogue of the Deaf', *Foreign Policy – The Middle East Channel*, February 8, http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/02/08/dialogue_of_the_deaf.
- Tamimi, A. 2001, *Rachid Ghannouchi: A Democrat within Islamism*, Oxford University Press, New York.
- Urvik, BO 2008, 'Mellem franskritik og patriarki: Islamismen og kvindene', *Babel*, nr. 2.
- Urvik, BO 2010, 'For Gud og fritten: politiske salafier i Kuwait og Saudi-Arabia', *Babel*, nr. 2, pp. 22-43.
- Urvik, BO 2011, *Islamismen*, Unipub, Oslo.
- Wahiqat al-Makama: tariq al-Baitayn Ila al-hurriyya wal-dimugratiyya, 12. oktober 2011, [www.alwacqab.org](http://www.alwacqab.org/index.php/show_news&action=article&id=5933).

Noter

- 1 Se for eksempel Facebook-siden til Koalitionen av revolusjoner ungdom, www.facebook.com/Coinfion.OFYouth.Revolutionists.info.
- 2 Interview med ledende politiker i og nær Brotskapat, Kairo, 1.-4. mars 2011.
- 3 For en gjennomgang av Brotskapes handlenette disse første dagene, se http://liberalhumanism.com/v_article.php?id=15091.
- 4 Se for eksempel kommentarene fra den ledende liberale politiker Amr Hamzawy i 'Frontline Examines Muslim Brotherhood's Strong Layered Role in Egypt', *PBS NewsHour*, http://www.pbs.org/newshour/bw/world/jan-june11/frontline_02-22.html. Samtaler med unge aktivister fra ulike politiske grupper, Kairo 1.-4. mars 2011 bekrefter samme bilde av Brotskapes rolle.
- 5 'Kafay al-harakata al-Islamiyya lil-shah', www.jabha.info/post/2xyt-lyCzdt-lyLjyJg3-lyLjyLyC.
- 6 For et ferskt eksempel fra al-Minhars nettsted, se <http://www.almanber.org/articles.asp?id=468&type=2>.
- 7 http://www.jadaliya.com/pages/index/3331/egyptian-elections_preliminary_results_updated-
- 8 For en grundig behandling av Ghannushis politiske utvikling og ideologiske betydning, se Tamimi (2001).
- 9 For al-Nahdas program, se www.365y.info/files/re/index.html. For valgprogrammet til det egyptiske Partiet for frihet og rettferdighet, se www.facebook.com/F/PartyOfficialApp-103822229704881.
- 10 Om islamismens kvinnesyn og kvinnepolitikk, se Urvik (2008).

København-Kairo, tur-retur: En sikkerhedsteori møder revolutionen

Maja Touzari Janesdatter Greenwood prokjektordinator på CASTs Securitizing Arab Development-projekt og specialestudentende ved ToRS, København Universitet; E-mail: majalouzarif@gmail.com

Ole Weaver professor i International Politik, Institut for Statskundskab, København Universitet og leder af Centre for Advanced Security Theory; E-mail: OW@ifs.ku.dk

Sikkerhedsliggørelsesteorien er en vestligt fundert teori, som blev sat på spidsen, da den pludselig befandt sig midt i en revolution. Dette førte til overvejelser omkring, hvordan sikkerhedsliggørelsesteorien kan bruges i en mellemstlig kontekst og måske endda bidrage til en demokratiseringsproces; hvordan den egyptiske revolution ser ud i Københavnerskolens optik, samt hvad mødet med mellemstlige forhold og en egyptisk revolution kan betyde for Københavnerskolens egen fortsatte udvikling af teorien.¹

Sikkerhedsliggørelsesteorien er en vestlig fundert teori – måske endda ganske lokalt forankret, som dens tilhaver 'Københavnerskolen' ændrer. Teorien har god nok fundet anvendelse på cases verden rundt, men det har også været hørbart kritik af teorien for at være uegnet til ikke-vestlige situationer.²

Da *Centre for Advanced Security Theory (CAST)*, som baserer en stor del af sin forskning på Københavnerskolen, i 2010 indgik i et samarbejde med det Dansk Egyptiske Dialog Institut (DEDI) og *al-Ahram Centre for Political and Strategic Studies (ACRSS)* i Kairo, mødte Københavnerskolen ikke kun en mellemstlig dagsorden, men befandt sig også pludselig midt i det arabiske forårs opør, en dobbelt udfordring for teorien. Fra starten var det klart, at vi ikke kun indgik i en teoretisk aflagning af, i hvilken udstreknings sikkerhedsliggørelsesteorien kunne applikeres af lokale teoretikere og praktikere i en mellemstlig kontekst, men også i et politisk projekt med mulighed for at påvirke udvikelsen af sikkerhedsbegrebet

i en mere demokratisk retning. Det politiske blev sat på spidsen, da Egypten pludselig befandt sig midt i en revolution. Det blev vigtige teoridebatter så også, for sikkerhedsliggørelse under en revolution rammer midt ned i et af de hotteste spørgsmål om teorien: dens politikbegreber (Gad & Petersen 2011).

Denne artikel vil først præsentere det samarbejde, som førte Københavnerskolen til Kairo under revolutionen samt den forudgående mellemstlige debat om udvikelse af sikkerhedsbegreber. Derefter vil vi gennemgå erfaringerne med de konkrete workshops for at etablere en empirisk platform, hvorfra vi slutte vil reflektere på tre forskellige problemstillinger: Kan sikkerhedsliggørelsesteorien bruges i Mellemøsten og måske endda bidrage til demokratisering; hvordan ser den egyptiske revolutionære situation ud i Københavnerskolens optik; samt hvad har 'rejsoplevelsen' betydet for Københavnerskolens egen fortsatte udvikling af teorien. Denne artikel vender altså både sit blik udad, på den egyptiske revolution, og indad, hvor mellemstlige forhold og den egyptiske revolution udfordrer teorien.

DEDI er et Kairo-baseret projekt under Danmarks 'Arabiske Initiativ', som søger at styrke lokale reformprocesser gennem politisk og kulturel dialog mellem Danmark og Egypten. DEDI faciliterer samarbejdsprojekter for journalister, gadekunstnere, kvindeteorikere, forskere og mange flere. Som en del af dette brage DEDI CAST og ACPSS sammen i projekter *Securitizing Arab Development*. ACPSS er et forskningscenter, som i 1968 blev etableret inden for den indflydelsesrige al-Ahram medietkoncernen. ACPSS har især arbejdet med regionale konflikter, interaktion mellem Mellemøsten og Vesten